

№ 39 (2026) С. 54–61
National Academy of Fine Arts and Architecture
Collection of Scholarly Works
«Ukrainian Academy of Art»
ISSN 2411–3034
Website: <https://journals.naoma.kyiv.ua/index.php/uam>

УДК 711

ORCID ID: 0009-0004-0230-3897

DOI <https://doi.org/10.32782/2411-3034-2026-39-6>

Наталія Трофімова

*аспірантка кафедри теорії, історії архітектури та синтезу мистецтв
Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури
nataliia.trofimova@naoma.edu.ua*

*Наукова керівниця – О. Олійник, докторка архітектури, професорка
Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури*

ІСТОРІЯ ТА МІСТОБУДІВНА ЕВОЛЮЦІЯ МІСТА БОЯРКИ У СТРУКТУРІ КИЇВСЬКОЇ АГЛОМЕРАЦІЇ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Анотація. Мета дослідження. У статті досліджено архітектурно-образну виразність дачного міста Боярка. Особливу увагу зосереджено на історії формування дачного поселення і номенклатурі споруд. Використано такі **методи дослідження:** історичний (дослідження архівних матеріалів, креслень, фотографій, карт), морфологічний (оцінка розвитку архітектурного утворення), метод порівняння (визначення змін в архітектурно-просторовому плануванні міста порівняно із сучасним станом), метод натурних обстежень і фіксації, фотофіксація та проведення схематичних обмірів; графоаналітичний метод (систематизація та візуалізація накопичених даних). **Висновки.** Аналізуючи містобудівну структуру дачного містечка навколо станції Боярка, можна зробити висновок, що саме з появою дач кийівської еліти з'являються пошта й телеграф, лазня і пральня, перукарня, мережа аптек, швейна майстерня, низка різнопланових яток і кав'ярень, кінотеатр, концертний зал. Планування дачного містечка навколо станції Боярка мало цілком самостійний характер і не було пов'язане зі способом життя прилеглої Будайвки. Естетичні смаки української інтелігенції цілком відповідали тогочасним модним тенденціям Російської імперії. Це, перш за все, дерев'яні різьблені будиночки з рисами народної архітектури, але з'являються і споруди у стилі модерн. На сьогодні проблема збереження пам'яток Боярки стає серйозним викликом для суспільства. Більшість дач розташовані в центрі міста, подекуди мають приватних власників, які не зацікавлені в їхньому збереженні. Тому ці унікальні дерев'яні дачі доводять до аварійного стану та руйнування.

Ключові слова: історія архітектури, дачне поселення, модерн, різьблення, публічний простір, Боярка, регенерація міських поселень.

HISTORY AND URBAN DEVELOPMENT EVOLUTION OF THE CITY OF BOYARKA WITHIN THE STRUCTURE OF THE KYIV AGGLOMERATION IN THE LATE 19TH AND EARLY 20TH CENTURY

Nataliia Trofimova

*Postgraduate Student at the Department of Theory, History of Architecture
and Synthesis of Arts
National Academy of Fine Arts and Architecture
nataliia.trofimova@naoma.edu.ua*

*Scientific Supervisor – O. Oliinyk, Doctor of Architecture, Professor
National Academy of Fine Arts and Architecture*

Abstract. Research Objective. The article examines the architectural and figurative expressiveness of the summer town of Boyarka. Particular attention is paid to the history of the formation of the summer settlement and the nomenclature of buildings. **Research Methods.** The methodology integrates various scientific tools, including the historical method (examination of archival sources and analysis of historical

and contemporary cartography), the morphological method (assessment of the development of architectural forms), and the comparative method (evaluating changes in urban planning and architecture relative to the area's modern condition) Field surveys and documentation methods (such as photographic recording and schematic measurements) were employed alongside a graph-analytical approach to systematize and visualize the accumulated data. **Conclusions.** Having analyzed the urban structure of the dacha settlement around Boyarka station, it can be concluded that the arrival of the Kyiv "elite" led to the establishment of the post and telegraph office, a bathhouse and laundry, a barbershop, a network of pharmacies, a sewing workshop, various shops and cafes, a cinema, and a concert hall. The planning of the dacha town around the station was entirely independent and unrelated to the lifestyle of the adjacent Budaiivka. The aesthetic tastes of the Ukrainian intelligentsia fully corresponded to the fashionable trends of the Russian Empire at that time, primarily the Pseudo-Russian style, though Art Nouveau (Modern) buildings also emerged. Today, the preservation of Boyarka's monuments has become a significant challenge for society. Most dachas are located in the town center and some are privately owned by individuals uninterested in their preservation. Consequently, these unique wooden dachas are being driven to a state of disrepair and destruction. **Key words:** architecture, dacha settlement, Art Nouveau, wood carving, public space, Boyarka, regeneration of urban settlements.

Постановка проблеми. Стрімка індустріалізація Києва наприкінці XIX ст. спричинила масовий попит на заміську рекреацію і призвела до появи мережі дачних поселень навколо столиці. Серед них Боярка посідала виняткове місце, сформувавшись як елітарний кліматичний курорт і потужний осередок української інтелектуальної еліти. Завдяки залізничному сполученню та унікальним природним умовам тут сформувалося специфічне архітектурно-планувальне середовище, що слугувало простором для відпочинку та творчості таких постатей, як М. Лисенко, М. Грушевський, О. Кониський, а також діячів УНР. Однак протягом радянського періоду справжню соціокультурну історію Боярки було свідомо спотворено комуністичною міфотворчістю [1, с. 361–376]. Місто, що було центром формування національної самосвідомості, перетворили на майданчик ідеологічної пропаганди. Це призвело до фізичного нищення автентичної забудови, деформації історичної сітки вулиць та втрати топонімічної пам'яті.

Актуальність. Сьогодні постає наукова й суспільна потреба в деконструкції радянських міфів через інструменти архітектурного аналізу. Дослідження первинної містобудівної структури Боярки, типології її споруд та стилістичних особливостей дачної забудови є необхідним не лише для фіксації архітектурної спадщини, а й для відновлення правдивого уявлення про рівень розвитку українського суспільства на межі століть. Виявлення автономного характеру планування дачного поселення щодо сільського контексту Будаївки дає змогу переосмислити Боярку як унікальний простір, що відповідав найвищим тогочасним європейським стандартам культури та побуту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання історико-культурного розвитку Київщини кінця XIX – початку XX століття,

зокрема становлення її дачних осередків, привертала увагу як істориків, так і культурологів, архітектурознавців та краєзнавців. Але цілісно архітектурне планування модерних поселень в передмісті Києва, зокрема Боярки, ніхто не описував. Є довідник А. Макаров [2; с. 106–111], який дає опис окремих дачних поселень. Також цікавими є етнографічно-краєзнавчі праці Л. Похилевича, в яких описується організація життя в самому місті [3; 4]. Основним джерелом інформації є архівні окремі креслення і ділова документація (ДАКО) [5; 6]. Можна виділити пласт архівних документів (листування та мемуари Грушевських) відомих осіб, які дають змогу з'ясувати, де знаходилась, кому належала та чи інша дача [7].

Певні відомості про Боярку як місце відпочинку київської інтелігенції містяться також у мемуарній літературі. Водночас краєзнавчі публікації сучасних авторів – М. Кучеренка [8] та С. Лисенка [9] – зосереджуються переважно на сюжетах історії міста, але не розкривають його як цілісний культурний феномен модерної доби. Таким чином, огляд джерел засвідчує, що обрана тема залишається недостатньо вивченою, зокрема в аспекті комплексного аналізу архітектурного та символічного вимірів Боярки. Це зумовлює наукову новизну та визначає практичну значущість проведеного дослідження.

Мета статті. На основі аналізу історичних документів простежити містобудівну еволюцію дачного поселення Боярка кінця XIX – початку XX ст., виявити стилістичні особливості забудови та обґрунтувати статус міста як історичного та культурно-рекреаційного осередку української інтелігенції.

Виклад основного матеріалу. *Архітектура дачного поселення біля станції Боярка.* Завдяки своїй мальовничості Київ нагадував курорт,

тому питання дач довгий час залишалося неактуальним [7, с. 117]. Згодом затишне місто поступилося місцем промислового центру. Стрімкий розвиток індустрії та зростання населення витіснили як зелені дворики, так і колишній спокій, назавжди змінивши ритм київського життя. Урбанізація змусила киян шукати втрачений спокій за містом, тому навколо Києва почали формуватися дачні селища, які згодом стали природним продовженням міського простору.

Поява дачного поселення Боярка безпосередньо пов'язана із будівництвом залізничної гілки «Київ – Балта». Спочатку планувалося збудувати станцію поблизу однойменного села (сучасне село Тарасівка), і на планах вже затвердили її назву. Проте через технічні причини (нестачу достатньої кількості води для функціонування станції) будівництво довелось перенести на кілька кілометрів далі, до села Будаївка, яке знаходилося неподалік. Станційну будівлю було зведено за типовим проектом для залізничної станції четвертого класу (архітектор І. Вишневський), за яким було побудовано ще низку вокзалів споруд на відтинку Київ – Козятин. Біля станції облаштовано інженерні об'єкти: помпова станція та водонапірна вежа для обслуговування паротягів. Вони теж не мають унікальних рис, з чого можна зробити висновок, що при будівництві використовувався типовий проект, який охоплював не лише сам вокзал, а й всі інженерні споруди, що забезпечували роботу станції. Наразі будівля вокзалу спотворена сучасним ремонтом.

Популярність майбутніх дач [2, с. 106–111] була зумовлена двома факторами: лікувальними властивостями природи та чудовою транспортною доступністю – залізниця давала змогу швидко дістатися з міста до чистого лісового повітря. Для забезпечення потреб станції у зв'язку в 1894 році було збудовано поштове відділення, яке безперервно функціонувало до 2021 року. Об'єкт, спроектований для надання поштових і телеграфних послуг, складався з двох функціональних блоків: операційного залу та житлових приміщень поштмейстера. Це одноповерхова споруда в стилі модерн з характерним декоративним орнаментом з цегли. У характері оздоблення відчувається підхід, який стане пізніше однією з визначальних рис українського архітектурного модерну в шкільних будівлях за проектами О. Сластіона. Наразі зовнішній вигляд споруди втрачено внаслідок утеплення фасадів новим власником.

Коли через лісові хащі у 1860–1870-х роках пролягли перші вулиці з ошатними різьбленими будинками, їм дали символічні назви – Хрещатик та Липки. Використання столичних назв підкреслювало нерозривний зв'язок селища з Києвом, що зробило Боярку елітним київським супутником. З цього часу прилегле село Будаївка почало активно розбудовуватися – селяни будують дачі для оренди киянами. Для дачників, які прагнули мати власний будинок, лісове відомство у 1881 році виділило понад сотню ділянок площею майже 800 квадратних сажнів кожна (близько 36,5 ар) [9, с. 39].

Основне будівництво розпочалося на вулиці Хрещатик (78 ділянок), що йде прямо від залізничної станції, а ще 15 ділянок виділено на вулиці Липки, паралельній до Хрещатика. Усі дачі об'єднувала головна характерна риса: будинки дерев'яні, із зовнішнім шалюванням та характерним різьбленням. Стіни першого поверху по вертикалі діляться на три зони: до підвіконня – вертикальне шалювання; зона вікна – горизонтальне; верх вікон і карниз – декоративне багаторівневе «мереживне» різьблення. Віконні лиштви пишно декоровані складним різьбленням. Фронтони зашиті шалівкою під 45 градусів до центральної осі. Фасади симетричні. Ці риси характеризують усі дачі Боярки, хоча сьогодні від них мало, що залишилося (іл.1).

Іл. 1. Дачний будинок (м. Боярка, вул. Хрещатик, 20). Фрагмент. [Світлина авторки]

Більшість дач не пережила встановлення радянської влади. З протоколу засідань Будаївського волосного виконавчого комітету

від 1923 року дізнаємося, що 34 дачі було націоналізовано. Але зафіксовано, що всі наявні будівлі знаходилися в напівзруйнованому стані. Будаївська місцева волосна рада намагалася здати дачі в оренду на умовах проведення ремонту. Проте охочих не виявилось – лише на одній дачі розпочався ремонт на цих умовах. В іншому протоколі йдеться про ділянки, будинки на яких підлягали знесенню як такі, в яких не велося домогосподарство і які стояли занедбані. Також у покинутих дачах почав селитися люмпенізований і криміналізований люд, що докорінно змінило атмосферу містечка. Значна частина дач Боярки повністю зникла. Так, станом на 1914 р. їх було 111, а в 1925 р. залишилась 71 дача. Сьогодні збереглося лише сім, три з яких на межі руйнації.

Офіційна історія Боярки як оздоровчого центру почалася з відкриття у 1882 році кліматичного лікувального закладу. У його статуті зазначалося, що лікування базується на комплексному підході: використанні мінеральних вод, соляних ванн, грязей, кумису та електротерапії, які в поєднанні з сосновим лісом давало певний терапевтичний ефект. Цікаво, що цей заклад став основою для розвитку Боярки як потужного протитуберкульозного центру. Кумисотерапія (лікування кобилячим молоком) у поєднанні з хвойним повітрям була на той час «золотим стандартом» лікування захворювання легень. Дозвілля в закладі організовували згідно з приписами: до послуг гостей були кегельбан та музична естрада. Статут закладу допускав проведення танцювальних вечорів, але з характерною для тієї епохи суворістю вимагав бездоганної поведінки та дотримання встановлених норм суспільної етики [5]. Таким чином, Боярка стає званою як кліматичний курорт для хворих на легені. Тут працювала на посаді дільничного лікаря Віра Матушевська (дружина Федора Матушевського, члена Центральної Ради, який із 1919 року був послом УНР у Грецькому королівстві). У родині Матушевських часто гостювала Олена Пчілка. Поступово будаївська лікарня стала центром творення української незалежності. Споруда лікарні збереглася до наших днів, хоча перебуває в занедбаному стані. Це унікальна для Боярки споруда, яка, на відміну від дач, має в основі фахверкову конструкцію із самановим заповненням. Дерев'яні конструкції створюють на фасаді чіткий ритм. На кожну фахверкову колону спирається кроква з декоративною кобилкою, яка підтримується різними кронштейнами.

У трактуванні кобилок і кронштейнів відчутно вплив стилю модерн.

Розвиток Боярки як курорту стимулювала держава через Міністерство шляхів сполучення. У 1895 році біля станції з'явився залізничний парк, який, завдяки електрифікації цієї частини лісу та регулярним культурним заходам перетворився зі звичайної зупинки поїзда на повноцінний осередок – центр світського життя. Осередками масових розваг були не лише громадські місця і публічний простір, а й приватні садиби поблизу станції. Як, наприклад, заходи в будинку пані Александрович, що розташовувався навпроти вокзалу (нині – музична школа). Програма таких вечорів вражала різноманіттям: дитячі гуляння під супровід оркестру, театральні вистави (зокрема комедія на три дії «Дружина з того світу»), виступи ансамблю східнокавказької музики тощо. Отримані кошти часто спрямовувалися на благодійність. Окрім розваг для вишуканої публіки, у селищі дбали й про просвітництво. У 1898 році громадськість заснувала Будаївську комісію, головною метою якої було створення народної бібліотеки-читальні. Члени комісії переймалися культурним рівнем місцевих жителів, прагнучи задовольнити їхні освітні та виховні потреби. Бібліотека-читальня розвивалася завдяки меценатам [3, с. 41–42].

Попри дедалі більшу конкуренцію з боку нових дачних селищ, що виникали навколо Києва наприкінці XIX століття, Боярка зберігала свою особливу роль. Відбувся певний відтік частини дачників до Дарниці, Святошина, Пущі-Водиці, проте Боярка не втратила своєї популярності, залишаючись ключовим пунктом на мапі літнього відпочинку. Так, у листі Ганни Львівни Берло до Марії Сильвестрівни Грушевської є згадка, що до 16 серпня (за старим стилем) 1898 р. вона житиме на дачі № 5 у Боярці [10].

Популярність Боярки була настільки великою, що місто стало місцем дії багатьох літературних творів. Зокрема, у творі Шолом-Алейхеми «Тев'є-молочар» Боярка постає під назвою Бойберик.

Найвідомішою спорудою сучасної Боярки є будівля притулку для дітей-сиріт залізничників (нині – Боярський академічний лицей ім. Євгена Коновальця). Вважається, що будівництво розпочалося у 1911 р. (відповідні дати викладено цеглою на фасаді). У листопаді–грудні 1918 р. тут розміщувався штаб Осадного корпусу Січових Стрільців на чолі з полковником Євгеном Коновальцем.

Споруда симетрична, одноповерхова, виконана в псевдоросійському стилі. По центру – ризаліт із вхідною групою. Вікна прямокутні, з обох боків обрамлені декоративними колонами з фігурної цегли. Сандрики над вікнами у вигляді кокошників. Під карнизом проходить декоративна орнаментальна «стрічка» з виступаючої цегли. Цоколь виконано з буттового каменю. На стику стіни й цоколя – декоративний напівциліндричний пояс. Портал вхідної групи вирішено у формі кокошника. Двері мають лекальну кривину. У трактуванні елементів скління вхідних дверей відчутний вплив стилістики модерну. Потрійне вікно над входом нагадує трифору. Раніше тут розміщувалося приміщення домової церкви сиротинця. У декоративному криволінійному фронтоні збереглася арка, де був дзвін. Над вікном розташовані декоративні ніші, у яких, ймовірно, розміщувалися ікони. Нещодавно оригінальні вікна було змінено на металопластикові, зі збереженням оригінального підходу в промальовці елементів скління. Споруда перебуває в гарному стані (іл. 2).

Духовні потреби дачники реалізували в прилеглому селі Будаївка, де було дві церкви. Стара церква Архангела Михаїла була перевезена до Будаївки з села Жуляни у 1854 році, коштом місцевих [3, с. 33]. Цю церкву розписував батько Миколи Пимоненка – Корнилій Пимоненко. До 1891 року вона вважалася цвинтарною, оскільки не мала постійного

священника. Це була прямокутна в плані дерев'яна церква майже хатнього типу, без виділеної апсидної частини. Вона мала одну невелику глуху баньку без підбаневого простору. Над вхідною частиною було влаштовано дзвіницю, що завершувалася шпилем. Зовні стіни мали вертикальну шалівку. Обіч неї стояла приземкувата квадратна зрубна капличка, ймовірно, хрестильня. Декор обох споруд був дуже скромним, майже відсутнім. Капличка мала різьблені вітрові дошки. Місцеві краєзнавці припускають, що саме вона зображена на картині Миколи Пимоненка «Великодня утренья». Після прокладання залізниці та значного зростання населення церква стала замалою. Було ухвалене рішення про спорудження нової церкви. У 1901 р. поруч зі старою (за проектом М. Горденіна) збудовано нову Михайлівську церкву [6]. Згідно із записами в метричних книгах, у 1913 р. тут вінчалися О. Богомазов і В. Монастирська-Богомазова. Упродовж шістдесяти трьох років у Боярці діяли дві Михайлівські церкви – стара (1715) і нова (1901).

Низка документів описує забудову навколо станції Боярка як хаотичну, натомість, аналіз номенклатури будинків та їхнього розташування дає підстави стверджувати про наявність чіткого зонування поселення. Воно було поділене чітко вздовж залізниці. Ліворуч (для тих, хто прибував з Києва) розташовувалося село Будаївка. Саме тут знаходилися споруди,

Іл. 2. Сиротинець для дітей залізничників (м. Боярка). Нині ліцей ім. Є. Коновальця. [Світлина авторки]

безпосередньо пов'язані з повсякденним життям селян: вітряки, церква, лікарня. Згодом на цьому боці з'явилася освітня школа, школа бджільництва та лазня. Забудова тут велася хаотично – селяни намагалися ущільнити свої ділянки, щоб звести будиночки для дачників. Світлини того часу ілюструють Будаївку як типово село Київщини – з хатами під солом'яною стріхою (іл. 3) [11]. Праворуч залізниці – розбудовувалося містечко Боярка.

Іл. 3. Хата в с. Будаївка. Архів Х. Вовка. [11]

Привокзальна площа (розподільний вузол) мала каретний двір. На головній площі – навпроти вокзалу – знаходився кінотеатр з перукарнею. Від площі відходила головна вулиця містечка – Хрещатик, а паралельно до неї – Липки. Згідно зі старими світлинами, на вулиці Липки було облаштовано широкий бульвар. Окремо вирізнялася відпочинково-розважальна зона з парком, театром і концертним залом. До Залізничного парку також вела вулиця з головної площі. Сам парк являв собою ліс, упорядкований алеями та малими архітектурними формами. Таким чином, головна площа ставала розподільним вузлом, де містилися громадські споруди для обслуговування та дозвілля населення, від якої розходилися три вулиці. Дві з них мали широкі бульвари: тут розміщувалося житло. Третя вела до зони відпочинку і дозвілля.

Боярка, на відміну від прилеглої Будаївки, мала яскраво виражений характер курортного містечка з усією необхідною для комфортного життя столичного мешканця інфраструктурою: аптекою, кумисно-кефірним заводом, майстернями з ремонту одягу, пожежною дружиною, низкою крамниць, буфетом, перукарнею, а також сільським ринком у Будаївці, що забезпечував свіжими продуктами. Переважна

більшість крамниць, майстерень і кав'ярень розташовувалася на привокзальній площі та безпосередньо в будівлі залізничного вокзалу. Хати-читальні та бібліотеки розташовувалися переважно в дачних будинках.

Для вибагливих дачників важливим був не лише комфорт, але й вигляд забудови. Задля контролю за нею вони створили навіть два товариства з благоустрою: «Товариство сприяння благоустрою дачної місцевості при ст. Боярка» та «Будаївське товариство благоустрою Київської губернії та повіту» [6]. За спорудою вокзалу починався єврейський квартал. Цікаво, що в Боярці діяли дві синагоги: різьблена дерев'яна знаходилася в єврейському кварталі, а мурована – на території лікарні с. Будаївка.

Влітку сюди приїздило близько 10 000 дачників, що кардинально змінило інфраструктуру поселення. Ось як ці зміни описує тогочасний краєзнавець Лаврентій Похилевич: «Будаївка, нещодавно ще незначне село, [...] має трактуватися не інакше як передмістя Києва; бо воно не лише містить різномірне та різновірне населення, чисельність якого на цей час визначається лише приблизно, не лише слугує резиденцією адміністративної влади, починаючи від поліцейського пристава; але це передмістя вже мало власні ятки, склади, трактири, питейні та розважальні заклади, шикарні будівлями з садами та квітниками, навіть літній театр. [...] Сільського вигляду Будаївка набуває лише пізньої осені та взимку; натомість навесні, а особливо влітку, перетворюється на багатолюдне і гамірне вечорами передмістя» [4, с. 94–95].

Про «характер» боярських курортників можна дізнатися з доповіді пристава Київської повітової жандармерії Чернобаєва від 5 квітня 1908 р., у якій зазначено, що «по дачній місцевості “Боярка і Будаївка” [...] цього року передбачається величезний вплив дачників, що тікають із міст [...] здебільшого заражених духом визвольного руху». Проте додаткові заходи жандармерії не спрацювали, як того очікувалось. Відтак боярські дачі стали осередком єднання багатьох українських діячів, серед них: О. Кониський, М. Лисенко, О. Богомазов, М. Грушевський, В. Вернадський та інші.

Висновки і перспективи використання результатів дослідження. Аналізуючи містобудівну структуру дачного містечка навколо станції Боярка, можна зробити висновок, що саме з появою дач київської еліти тут з'явилися пошта і телеграф, лазня і пральня, перукарня, мережа аптек, швейна майстерня, низка різнопланових лавок і кав'ярень, кінотеатр,

театр і концертний зал. Планування дачного містечка навколо станції Боярка мало цілком самостійний характер, не пов'язаний з способом життя прилеглої Будаївки. Естетичні смаки української інтелігенції цілком відповідали тогочасним модним тенденціям Російської імперії. Передусім це дерев'яні різьблені будиночки з рисами народної архітектури, але з'являються і споруди в стилі модерн.

На сьогодні проблема збереження пам'яток Боярки стає важливим викликом для суспільства. Більшість дач розташовані в центрі міста, мають подекуди приватних власників, які не зацікавлені в їхньому збереженні. Тому ці унікальні дерев'яні споруди занепадають, перебувають у аварійному стані і руйнуються. Постає гостра потреба в адаптації та реставрації збережених споруд та регенерації історичного громадського центру міста.

Список використаних джерел

1. Історія міст і сіл української РСР.: у 26 томах. Київ. Інститут історії Академії Наук УРСР, 1971. Т. Київська обл./ голов. редактор В. М. Кулаковський. С. 790.
2. Макаров А. Малая энциклопедия киевской старины. Київ: «Довіра», 2005. С. 564. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0008272>
3. Похилевич Л. Сказания о населенных местностях Киевской губернии или Статистические, исторические и церковные заметки о всех деревнях, селах, местечках и городах, в пределах губернии находящихся (1864). LIBNAS | LIBRARY PORTAL OF NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF UKRAINE. URL: https://irbis-denbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0002381
4. Похилевич Л. Уезды Киевский и Радомысльский. Статистические и исторические заметки о всех населенных местностях в этих уездах и с подробными картами их. Київ : Тип. А. Ф. Давиденко, изд. кн. Н. Я. Оглоблина, 1887. 308 с.
5. Автор невідомий, «Киевское губернское жандармское отделение» // Центральний державний історичний архів України. Фонд 274. Оп. 1. Спр. 2306. 8 арк.
6. Автор невідомий, «Киевский, Волынский и Подольский генерал – губернатор» // Центральний державний історичний архів України. Фонд 442. Оп. 629. Спр. 287. 11 арк.
7. Білоконь С. Грушевський М. Спомини (1). Київ: Щомісячний літературно-художній та громадсько-політичний журнал Спілки письменників України та Київської письменницької організації. 1988 р. Вип. 9. С. 115–140. URL: <http://hrushevsky.history.org.ua/item/0001548>
8. Кучеренко М. Боярські дачі – перша зона відпочинку дореволюційного Києва. Київ і кияни. 2005 р. Вип. 4. С. 38–54. URL: https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0002381
9. Лисенко С. М. Боярка. Історико – краєзнавчий нарис. Київ: Пошуково – видавниче агенство «Книга Пам'яті України», 2006. 119 с.
10. Управління Південно-західної залізниці // Центральний державний історичний архів України. Фонд 1235. Оп. 1. Спр. 957. 14-19 арк. URL: <http://hrushevsky.history.org.ua/item/0011472>
11. Інститут архіології НАН України. Цифрове сховище пам'яті. Архів Хведора Вовка: URL: <https://vovk-archive.iananu.digital/219-a-etnografiya-budivnyctvo-kyivshhyna-volyn-ta-in/>

References

1. Kulakovskiy, V. (Holov. red.). (1971). Istoriiia mist i sil ukrainskoi RSR [History of cities and villages of Ukrainian SSR] (Т. Kyivska oblast) Instytut istorii Akademii Nauk USSR [in Ukrainian].
2. Makarov A (2005) *Malaya entsiklopediya kievskoy stariny* [Small encyclopedia of Kyivan antiquity]. Dovira. Retrieved from: <http://resource.history.org.ua/item/0008272> [in Russian].
3. Pokhylevych, L.Y. (1864). *Skazaniya o naseleennykh mestnostiakh Kyevskei hubernii ili Statysticheskie, istoricheskie i tserkovnye zametki o vsekh derevniakh, selakh, mestechkakh i gorodakh, v predelakh gubernii nakhodiashchysia* [Tales about the populated areas of the Kyiv province or Statistical, historical and church notes about all the villages, towns, towns and cities located within the province]. LIBNAS | LIBRARY PORTAL OF NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF UKRAINE. Retrieved from https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0002381 [in old Russian].
4. Pokhylevych, L.I. (1887). *Uezdy Kyevskei y Radomylskei. Statysticheskie i istoricheskie zametki o vsekh naseleennykh mestnostiakh v etikh uezdakh i s podrobnymi kartamy ikh.* [Kyiv and Radomyl districts.

- Statistical and historical notes on all settlements in these departures and with detailed maps of them].
 Тип. А. Ф. Давыденко, yzd. kn. N. Ya. Ohloblyna [in old Russian].
5. Unknown. *Kiyevskoye gubernskoye zhandarmskoje otdelenije*. [Kyiv provincial gendarmerie department]. Fond 274 (Op. 1, Spr. 2306, 8 ark.), Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv Ukrainy [Central State Historical Archive of Ukraine], Kyiv, Ukraina [in Russian].
 6. Unknown. *Kiyevskii Volynskii i Podolskii general – gubernator*. [Kyiv’s, Volyn’s and Podol’s General Governor]. Fond 442 (Op. 629, Spr. 287, 11 ark.), Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv Ukrainy [Central State Historical Archive of Ukraine], Kyiv, Ukraina [in Russian].
 7. Bilokin, S. (1988). Hrushevskiy M. Spomyny (1) [Hrushevskiy. M. Memoirs (1)]. *Kyiv: Shchomisiachnyi literaturno-khudozhnii ta hromadsko-politychnyi zhurnal Spilky pysmennykiv Ukrainy ta Kyivskoi pysmennytskoi orhanizatsii* [Kyiv: monthly literary-artistic and social-political magazine of the Union of Ukrainian Writers and the Kyiv Writers’ Organization], 9, 115-140. Retrieved from: <http://hrushevsky.history.org.ua/item/0001548> [in Ukrainian].
 8. Kucherenko M. (2005). Boiarski dachi – persha zona vidpochynku dorevoliutsiinoho Kyieva [Boiarka’s dachas - the first recreation area of pre-revolutionary Kyiv]. *Kyiv i kyiany* [Kyiv and Kyivans], 4, 38-54. Retrieved from: https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0002381 [in Ukrainian].
 9. Lysenko S. M. (2006). *Boiarka. Istoryko – kraieznavchyi narys*. [Boiarka. Historical and local history essay]. Poshukovo – vydavnyche agenstvo «Knyga Pamiati Ukrainy» [in Ukrainian].
 10. *Lyst Hanny Lvovny Berlo to Maria Sylvestrevna Hrushevskya* [Letter from Anna Lvovna Berlo to Maria Sylvestrevna Hrushevskya]. Fond 1235 (Op. 1, Spr. 957, 14-19 ark.), Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy [Central State Historical Archive of Ukraine], Kyiv, Ukraina. Retrieved from: <http://hrushevsky.history.org.ua/item/0011472> [in Ukrainian].
 11. Institute of Archaeology of the National Academy of Sciences of Ukraine. Digital Memory Repository. Khvedor Vovk Archive: URL: <https://vovk-archive.iananu.digital/219-a-etnografiya-budivnytstvo-kyivshhyna-volyn-ta-in/> (дата звернення: 16.03.2026) [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 14.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 11.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 26.05.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)